

Μικρά Παιδιά Πρόσφυγες σε Βρεφονηπιακούς & Παιδικούς Σταθμούς

Οδηγός Καλών Πρακτικών

Έκδοση ΕΑΔΑΠ Αθήνα 2020

ISBN: -----

Copyright ΕΑΔΑΠ

Συγγραφείς: Παπαπροκοπίου Νατάσα, Αθηνά Καμμένου

Επιστημονικοί υπεύθυνοι ΕΑΔΑΠ

Επιμέλεια κειμένου: ZORICA TRIKIC

Senior Program Manager, ISSA, The Netherlands

Γραφιστική επιμέλεια: Αραβανή Ιωάννα

Copyright: ISSA – International Step by Step Association, EADAP, 2020.

All rights reserved.

Published by ISSA

Η έκδοση αυτή υλοποιήθηκε με την χρηματική υποστήριξη του ISSA και την ευγενή χορηγία του OSF στα πλαίσια του προγράμματος:

“Children on the Margins: Building Bridges - Bridging the Gap. Supporting wellbeing, learning, development and integration of young refugee and migrant children in Greece”

Περιεχόμενα

Εισαγωγή

7

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

11

Ας αποδεχθούμε τον άλλο.

Σεβασμός στο διαφορετικό - Βασικές έννοιες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

17

Πόσο μπορούμε να βοηθήσουμε τους παιδαγωγούς;

Ο ρόλος της ενδουπηρεσιακής συνεχούς κατάρτισης και το πρόγραμμα Synergy

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

21

Υποδεχόμαστε τα παιδιά σημαίνει υποδεχόμαστε τους γονείς!

Τεχνικές υποδοχής γονέων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

27

Και τώρα τι κάνουμε μέσα στην τάξη;

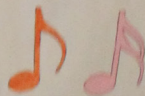
Παιδαγωγικές προσεγγίσεις και τεχνικές πλαισίωσης

Βιβλιογραφικές Πηγές

37

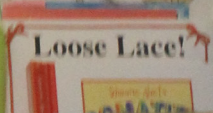
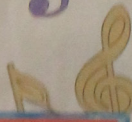
Ο οδηγός αυτός γράφτηκε από την Νατάσα Παπαπροκοπίου και την Αθηνά Καμμένου, επιστημονικούς υπεύθυνους της ΕΑΔΑΠ. Είναι μέρος του προγράμματος “Children on the Margins: Building Bridges - Bridging the Gap. Supporting wellbeing, learning, development and integration of young refugee and migrant children in Greece” το οποίο χρηματοδοτήθηκε από τον ISSA.

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τα παιδιά , τις οικογένειες και τους παιδαγωγούς, τους υπεύθυνους των βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών του Δήμου Ελευσίνας, την Zorica Trikić, Διευθύντρια Προγραμμάτων στο International Step by Step Association (ISSA), για τις ιδέες, τα σχόλια και τις πληροφορίες τους οι οποίες συνέβαλαν στην υλοποίηση του προγράμματος καθώς και τον OSF για τη γενναιόδωρη υποστήριξή του.

Λυγερή
συνή

Κουκλοθήρα

Εισαγωγή

Αγαπητοί παιδαγωγοί,

Όπως όλοι γνωρίζουμε, τα μικρά παιδιά πρόσφυγες βιώνουν σημαντικές τραυματικές εμπειρίες λόγω των αναγκαστικών μετακινήσεων πληθυσμών των τελευταίων ετών. Οι διεθνείς οργανισμοί καλούν όλα τα κράτη υποδοχής να συνεργαστούν, ώστε να εξασφαλίσουν στα μικρά παιδιά συνθήκες ασφάλειας, διαβίωσης και εκπαίδευσης (Unicef 2019). Στη κατεύθυνση αυτή, οι βρεφονηπιακοί σταθμοί, παίζουν ένα καθοριστικό ρόλο γιατί αποτελούν την πρώτη έξω-οικογενειακή κοινότητα για την ένταξή τους. Χρειάζεται ωστόσο μια πολιτική ή μία προσέγγιση που θα εστιάζει στην παράβλεψη εμποδίων για την εγγραφή των παιδιών αυτών στους βρεφονηπιακούς σταθμούς (OCDE 2018).

Ο Οδηγός που κρατάτε στα χέρια σας, αποτελεί ένα χρήσιμο-καθημερινό-εργαλείο όταν υποδέχεστε τα μικρά παιδιά πρόσφυγες και τις οικογένειές τους. Αποβλέπει στην εξοικείωσή σας με την έννοια του σεβασμού της διαφορετικότητας και τη διευκόλυνσή σας ώστε να χρησιμοποιήσετε πρακτικές που θα ενσωματωθούν εύκολα στους προγραμματισμούς σας και θα συμβάλουν στην ομαλή ένταξη των παιδιών αυτών.

Αποτελείται από έναν οδηγό, μία σειρά από καρτέλες και ένα CD που θα βοηθήσει στην εύκολη αξιοποίησή τους. Με το προϊόν αυτό η ΕΑΔΑΠ (www.eadap.gr) ολοκληρώνει μια σειρά κειμένων που δημιούργησε, μέσα από ένα μακρόχρονο κύκλο ερευνών, καταρτίσεων και προσπαθειών ώστε οι Έλληνες παιδαγωγοί να καταστούν ευαίσθητοι στις προκλήσεις, ακροατές στις ανάγκες των μικρών παιδιών και επιδέξιοι διαχειριστές στις διαφορές, πολιτισμικές και άλλες.

Γνωρίζουμε ότι ο δρόμος αυτός είναι δύσβατος, απαιτεί υψηλή αυτοαντίληψη και συνεχή, προσωπικό αναστοχασμό για μια αποτελεσματική δράση. Μπορεί όμως να γίνει και μαγικός, να ανοίξει νέες διαδρομές, νέες πρακτικές, νέα ανθρώπινα και αλληλέγγυα συναισθήματα για όλα τα παιδιά και τις οικογένειές τους. Ελπίζουμε ότι με τον οδηγό «Μικρά Παιδιά Πρόσφυγες σε Βρεφονηπιακούς & Παιδικούς Σταθμούς - Οδηγός Καλών Πρακτικών», θα συμβάλουμε στην υποστήριξή σας ώστε να γίνουν οι βρεφονηπιακοί σταθμοί ένας πολύχρωμος μικρόκοσμος όπου όλα τα παιδιά να μπορούν να βρουν το χώρο τους, την ταυτότητά τους και να στηρίξουν τις ελπίδες τους για μια καλύτερη διαβίωση.

Νατάσα Παπαπροκοπίου
Αθηνά Καρμένου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ας αποδεχθούμε τον άλλο:

Σεβασμός στο διαφορετικό,
βασικές έννοιες

Ας αποδεχθούμε τον άλλο:

Σεβασμός στο διαφορετικό, βασικές έννοιες

“Όλα τα παιδιά είναι ίσα.

Έχουν δικαίωμα να τα αντιμετωπίζουν χωρίς
διακρίσεις λόγω της φυλής, του φύλου, της γλώσσας,
της θρησκείας, των απόψεων, της περιουσίας, της
κατάστασης, των ιδιαίτερων αναγκών ή της
εμφάνισής τους.

*Απαγόρευση διακρίσεων, Διεθνής Σύμβαση
για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Παράγραφος 2, 1989*

Ας θυμηθούμε κάποιους όρους που θα μας βοηθήσουν να ξεκαθαρίσουμε λέξεις και έννοιες που χρησιμοποιούμε συχνά.

Τι είναι η διαφορετικότητα;

Ο όρος αναφέρεται όχι μόνο στους ανθρώπους που διαφέρουν ως προς την εθνικότητα και την κουλτούρα, αλλά και ως προς τις διαφορετικές γλώσσες, θρησκείες, αξίες, ικανότητες, κοινωνική-οικονομική θέση, φύλο και οποιαδήποτε άλλη διάσταση κάνει τους ανθρώπους διαφορετικούς μεταξύ τους. Η διαφορετικότητα αναγνωρίζει και αποδέχεται ότι οι διαφορές υπάρχουν κατά κάποιον τρόπο σε κάθε παιδί και επομένως η διαφορετικότητα είναι ο κανόνας και όχι η εξαίρεση (Potter, 2007).

Τι είναι η ισότητα;

Η ισότητα αναφέρεται στην ιδέα της κοινωνικής δικαιοσύνης και όχι στην ίση μεταχείριση όλων των παιδιών. Μια εκπαιδευτική φιλοσοφία δεν μπορεί να βασίζεται στην ίση μεταχείριση όλων των παιδιών, αλλά αντίθετα, πρέπει να παρέχει ευκαιρίες σε κάθε παιδί που έχει ανάγκη, πράγμα που υπονοεί ότι πρέπει να είμαστε σε θέση να εξατομικεύουμε και να διαφοροποιούμε τις πρακτικές μας κατά περίπτωση.

Τι είναι η ταυτότητα;

Για να μπορέσει το άτομο να ζήσει ειρηνικά σε μια κοινωνία είναι σημαντικό να ζει αρμονικά με τις ρίζες του. Για εκείνους που η κουλτούρα της καταγωγής τους δεν συμπίπτει με εκείνη της χώρας στην οποία ζουν, είναι σημαντικό να βιώνουν αυτή τη

διπλή συγγένεια χωρίς εσωτερική σύγκρουση. Από τα πιο σημαντικά εμπόδια για την προσωπική εξέλιξη και την αρμονική κοινωνική ένταξη των ατόμων είναι αφενός η δυσκολία αναγνώρισης και αποδοχής της προσωπικής τους ταυτότητας ή η άρνηση στοιχείων της και αφετέρου η εξάρτησή τους από άλλα άτομα και καταστάσεις.

Τι είναι η προκατάληψη;

Η προκατάληψη είναι μια στάση, γνώμη ή συναίσθημα το οποίο διαμορφώνεται χωρίς επαρκή προηγούμενη γνώση, σκέψη ή συλλογισμό. Οι Meertens & Pettigrew (1997) χρησιμοποιούν τον όρο προκατάληψη για να περιγράψουν μια κατάσταση κατά την οποία το άτομο αποκτά μια προδιάθεση στο να εξαγάγει αρνητικές κρίσεις για μια ομάδα ή για ένα μέλος αυτής.

Τι είναι ο ρατσισμός;

Ρατσισμός είναι οποιαδήποτε στάση, πράξη ή θεσμική πρακτική που υποστηρίζεται από τη θεσμική εξουσία και κατηγοριοποιεί τους ανθρώπους εξαιτίας του χρώματός τους. Αυτό περιλαμβάνει την επιβολή του πολιτισμού μιας εθνοτικής ομάδας με τέτοιο τρόπο που να συνοδεύεται από την άρνηση σεβασμού και τη μείωση ή την εξάλειψη της πολιτισμικής παράδοσης άλλων φυλών ή ομάδων. Τα μικρά παιδιά από πολύ νωρίς επηρεάζονται από τα κοινωνικά δεδομένα και είναι αρκετά πιθανό να αναπτύξουν προκαταλήψεις απέναντι σε άτομα που είναι διαφορετικά από αυτά. Αν αυτές οι προ-προκαταλήψεις δεν αναχαιτιστούν εγκαίρως, ενδέχεται να οδηγήσουν σε ρατσισμό (Derman-Sparks & al., 2015).

Τι σημαίνει ενσυναίσθηση;

Πρόκειται για την ικανότητα να αισθάνεται κάποιος το πρόβλημα του άλλου σαν δικό του, να φτάσει στο σημείο να «μπει στη θέση του άλλου», να κατανοήσει ότι υπάρχουν πολλαπλές οπτικές για το ίδιο θέμα. Στο πεδίο της εκπαίδευσης, όταν ολοκληρώνεται αυτός ο στόχος, παρατηρούνται σημαντικές αλλαγές τόσο στη δυναμική της ομάδας όσο και στη συμπεριφορά των παιδιών μέσα και έξω από τη σχολική τάξη. Οι αλλαγές αυτές περιλαμβάνουν την καλύτερη ενσωμάτωση των παιδιών με διαφορετικά χαρακτηριστικά στην ομάδα, καλύτερες σχέσεις και βελτιωμένες δεξιότητες επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ όλων των παιδιών. Με αυτόν τον τρόπο μειώνονται οι προκαταλήψεις και αυξάνεται η ανεκτικότητα απέναντι στη διαφορετικότητα.*

Τι είναι διαπολιτισμική αγωγή και εκπαίδευση;

Διαπολιτισμική αγωγή και εκπαίδευση είναι η προώθηση της αλληλοαποδοχής, της καλλιέργειας κλίματος εμπιστοσύνης, και της εξάλειψης αρνητικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων μεταξύ των παιδιών μέσα από μια καθημερινή προσπάθεια διαλόγου, κατανόησης και συνεργασίας.

*<https://www.merriam-webster.com/dictionary/empathy>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Πόσο μπορούμε να βοηθήσουμε τους παιδαγωγούς;

Ο ρόλος της ενδοϋπηρεσιακής
συνεχούς κατάρτισης και
το πρόγραμμα Synergy

Πόσο μπορούμε να βοηθήσουμε τους παιδαγωγούς;

Ο ρόλος της ενδοϋπηρεσιακής συνεχούς κατάρτισης και το πρόγραμμα Synergy

Η συνάντηση με τον «Άλλο», τον διαφορετικό, δεν είναι πάντα εύκολη υπόθεση. Απαιτεί, πρώτα από όλα, να κάνουμε, ως παιδαγωγοί, μια συνειδητή προσπάθεια να απορρίψουμε τις τυχόν δικές μας στερεοτυπικές αντιλήψεις, προκαταλήψεις και πρακτικές.

Βασική προϋπόθεση για την καταπολέμηση του ρατσισμού είναι η συνεχής κατάρτιση των παιδαγωγών ώστε αυτοί να αποκτήσουν δεξιότητες που θα περιορίσουν τα στερεότυπα σχετικά με τη διαφορετικότητα και θα αναλάβουν πρωτοβουλίες και ευθύνες ώστε να προωθήσουν το δικαίωμα ΟΛΩΝ των παιδιών να γίνονται αποδεκτά στον πρώτο εξω-οικογενειακό θεσμό, δηλαδή στο βρεφονηπιακό σταθμό.

Όμως ποιά μορφή κατάρτισης είναι αποτελεσματική;

Το πρόγραμμα SYNERGY, ένα πρόγραμμα συνεχούς και ενδοϋπηρεσιακής κατάρτισης, γεννήθηκε στην Ελλάδα, μετά από 20 και

πλέον έτη, βασισμένο σε εφαρμογές και έρευνες δράσεων που πραγματοποίησε η ΕΑΔΑΠ σε διαφορετικά θεσμικά πλαίσια. Η συγκεκριμένη κατάρτιση αξιολογήθηκε ως αποτελεσματική (Παπαπροκοπίου, και Παπαδάκου, 2004) γιατί έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

- ✓ Σύνδεση με την καθημερινή παιδαγωγική πρακτική.
- ✓ Συνοχή με προηγούμενες εμπειρίες.
- ✓ Σεβασμό των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των παιδαγωγών όπως οι προτιμήσεις τους, οι γνωστικές τους ανησυχίες, οι δυσκολίες και οι αντιστάσεις απέναντι στον «άλλο».
- ✓ Επανατροφοδότηση με θεωρητικά κείμενα προσαρμοσμένα στα συγκεκριμένα ερωτήματα των παιδαγωγών.
- ✓ Πλαισίωση με τεχνικές ενεργητικής ακρόασης, καταγραφών και με την παρουσία διαπολιτισμικού υλικού το οποίο οι παιδαγωγοί καλούνται να το συμπληρώσουν με δικές τους δημιουργίες και καλές πρακτικές (παιδαγωγικές βαλίτσες, έντυπα πρακτικών εφαρμογών κ.λ.π.).
- ✓ Προώθηση της συνεργασίας όλων όσων εμπλέκονται στη λειτουργία ενός παιδικού σταθμού.
- ✓ Αμφίδρομη και συνεχή πληροφόρηση μεταξύ των διοικητικών στελεχών των βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών και των επιμορφούμενων.

Το SYNERGY έχει επιπλέον την εξής πρωτοτυπία: Στο τέλος κάθε κατάρτισης δημιουργούνται «προϊόντα» τα οποία αποτελούν εργαλεία για επόμενα προγράμματα κατάρτισης και διάδοσης σε ένα διευρυμένο δίκτυο παιδικών σταθμών. Ο παρών οδηγός π.χ. δημιουργήθηκε μετά το πρόγραμμα κατάρτισης στους Βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς του Δήμου Ελευσίνας. με τίτλο: Χτίζοντας γέφυρες - Γεφυρώνοντας το κενό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Υποδεχόμαστε τα παιδιά σημαίνει υποδεχόμαστε τους γονείς!

Τεχνικές υποδοχής γονέων

Υποδεχόμαστε τα παιδιά σημαίνει υποδεχόμαστε τους γονείς!

Τεχνικές υποδοχής γονέων.

Ως παιδαγωγοί πρέπει να μπορούμε να αναπτύσσουμε την ικανότητα να αφουγκραζόμαστε τη διαφορετικότητα των γονέων, δίχως να τυφλωνόμαστε από το δικό μας πολιτισμικό πλαίσιο αναφοράς. Δεν πρέπει να αντιμετωπίζουμε κανέναν γονιό ως εκπρόσωπο της εθνοτικής του ομάδας, αλλά ως μοναδικό άτομο με τις ατομικές του απόψεις.

Οι ομαδικές και πολιτισμικές διαφορές ασφαλώς και υπάρχουν, αλλά οι ατομικές διαφορές είναι τόσο πολλές, ώστε οι διαφορές μεταξύ των ομάδων να χάνουν τη σημασία τους.

Η πρώτη επαφή και η καθημερινή υποδοχή

Όπως με όλους τους γονείς, πρέπει να έχουμε προβλέψει να αφιερώσουμε ένα χώρο και ένα χρόνο αποκλειστικά στη συνάντηση και με τους γονείς πρόσφυγες.

Στην πρώτη επαφή καλωσορίζουμε τους γονείς ή τους εκπροσώπους τους που έρχονται από δομές και διαμερίσματα, τους

πληροφορούμε για το περιεχόμενο του προγράμματος και τη χρονική διάρκειά του, τους ξεναγούμε στον χώρο, τους ενημερώνουμε για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, συγκεντρώνουμε πληροφορίες για τα παιδιά και συνεννοούμαστε για το ποια άτομα θα τα συνοδεύουν.

(Η ΕΑΔΑΠ έχει δημιουργήσει ένα λεξικό σε πέντε γλώσσες για την διευκόλυνση της επικοινωνίας ΒΝΠΣ-οικογένειας. ΕΑΔΑΠ, 2016)

Στην περίπτωση των γονέων που δεν μιλούν ελληνικά, ίσως χρειαστούμε τη βοήθεια «διερμηνέων». Οι διερμηνείς μπορούν να είναι είτε διαμεσολαβητές ή άλλοι γονείς οι οποίοι γνωρίζουν την ελληνική γλώσσα.

Προσέχουμε τη μη λεκτική επικοινωνία μας, λαμβάνοντας υπόψη ότι η γλώσσα του σώματος μπορεί να σημαίνει διαφορετικά πράγματα σε διαφορετικές κουλτούρες.

Ενημέρωση και διαπραγματεύσεις

Σε τακτά χρονικά διαστήματα θα πρέπει να ενημερώνουμε τους γονείς για τις δυνατότητες και τα επιτεύγματα του παιδιού τους, δημιουργώντας τις κατάλληλες συνθήκες ώστε να αισθάνονται άνετα και να ρωτούν, να εκφράζουν ανάγκες, αιτήματα, να προτείνουν και να υποστηρίζουν τις απόψεις τους. Μέσα από τον διάλογο και τις διαπραγματεύσεις, μπορούμε να αντλήσουμε πληροφορίες για τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά που αφορούν στη συμπεριφορά του παιδιού, τις διατροφικές συνήθειες, την υγιεινή ή τις γλώσσες που αυτό ακούει στο σπίτι του.

Σε κάθε περίπτωση, οι συμφωνίες μεταξύ παιδαγωγών και γονέων μπορούν και πρέπει να γίνονται στο επίπεδο των πρακτικών ανατροφής και εκπαίδευσης των παιδιών και όχι στο επίπεδο της εκπαιδευτικής φιλοσοφίας και των αξιών (ΕΑΔΑΠ, 2004).

Η συνάντηση παιδαγωγών και γονέων μπορεί να θεωρηθεί ως ένα συμβάν όπου δύο συστήματα επηρεάζουν και μεταβάλλουν το ένα το άλλο. Σύμφωνα με τους Lejeune & Blanc (Lejeune & Blanc, 1998), η συνάντηση αυτή μπορεί να έχει τέσσερις διαφορετικές πρακτικές.

Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΓΟΝΕΩΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΩΝ	
ΕΝΑ ΚΑΙ ΕΝΑ ΚΑΝΟΥΝ ΜΗΔΕΝ	Η αρχική επαφή έγινε, αλλά δεν υπήρξε συμφωνία. Οι δρόμοι του γονιού και των παιδαγωγών χωρίζουν και το παιδί δεν ξαναέρχεται στην προσχολική δομή.
ΕΝΑ ΚΙ ΕΝΑ ΚΑΝΟΥΝ ΕΝΑ	Η οικογένεια προσαρμόζεται στην κουλτούρα της προσχολικής δομής και των παιδαγωγών. Η επίδραση, όμως, είναι μονομερής.
ΕΝΑ ΚΙ ΕΝΑ ΚΑΝΟΥΝ ΔΥΟ	Η συνάντηση οδηγεί σε διάλογο, αλλά κανείς δεν επηρεάζει τον άλλον. Οι παιδαγωγοί και η οικογένεια συνεχίζουν ο καθένας τη δική του πρακτική. Το παιδί πρέπει να τα βγάλει πέρα μέσα σε δύο διαφορετικούς κόσμους.
ΕΝΑ ΚΙ ΕΝΑ ΚΑΝΟΥΝ ΤΡΙΑ	Σε αυτή την περίπτωση, τα δύο συστήματα αλληλεπιδρούν. Μέσω του διαλόγου μεταξύ οικογένειας και παιδαγωγών προσδιορίζονται και γίνονται αντικείμενο συζήτησης και διαπραγμάτευσης οι διαφορές ως προς την μέθοδο, την εκπαιδευτική φιλοσοφία και το περιβάλλον. Αυτή η προσέγγιση έχει ως αποτέλεσμα νέες πρακτικές που δεν ίσχυαν πριν ούτε για την οικογένεια ούτε για το παιδί.

Για να οργανώσουμε τη γιορτή του τέλους της σχολικής χρονιάς, συζητήσαμε με τους γονείς και χωριστήκαμε σε μικρές ομάδες. Καθένας, ανάλογα με τις ικανότητές του, ανέλαβε συγκεκριμένες εργασίες.

Μία ομάδα διακόσμησε την αυλή, μια άλλη έφτιαξε τα γλυκά, μία άλλη ακόμα εμπύκωσε τους χορούς και τα τραγούδια, οι μπαμπάδες εγκατέστησαν τα μεγάφωνα και μια ομάδα τακτοποίησε τον χώρο μετά τη γιορτή.

Μαρτυρία παιδαγωγού ΕΑΔΑΠ, 2011: 48

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Και τώρα τι κάνουμε μέσα στην τάξη;

Παιδαγωγικές προσεγγίσεις
και τεχνικές παισίωσης

Και τώρα τι κάνουμε μέσα στην τάξη;

Παιδαγωγικές προσεγγίσεις και τεχνικές πλαισίωσης

Ο καθοριστικός ρόλος της ενεργητικής ακρόασης

Η προσέγγιση αυτή χαρακτηρίζει κάθε σύγχρονο παιδαγωγικό προγραμματισμό και δίνει στα παιδιά ουσιαστικές ευκαιρίες (χρόνο, χώρο και επιλογές) ώστε να μπορούν να εκφράσουν τις σκέψεις, τις ανησυχίες, τα συναισθήματα, τις ιδέες και τις επιθυμίες τους.

Η ενεργητική ακρόαση προσφέρει τη δυνατότητα να ακουστεί η φωνή των παιδιών μέσα από πολυάριθμους δημιουργικούς τρόπους, εκτός της ομιλίας, και την καθιστά πρόσφορο πεδίο για τα παιδιά που προέρχονται από διαφορετικά γλωσσικά και πολιτισμικά περιβάλλοντα (Clark & Moss, 2010).

Ακούμε όχι μόνο με τα αυτιά μας, αλλά με όλες μας τις αισθήσεις. Και ακούμε χιλιάδες γλώσσες, σύμβολα και κώδικες προκειμένου να εκφραστούμε και να επικοινωνήσουμε.

(Rinaldi, 2006: 49).

Η ενεργητική ακρόαση είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για να αποκωδικοποιήσουμε την μη λεκτική έκφραση και επικοινωνία. Κατά τη διάρκεια κάθε αλληλεπίδρασης, όλοι οι συμμετέχοντες εκπέμπουν μη λεκτικά μηνύματα, με αποτέλεσμα καθένας να παρέχει και να λαμβάνει ανά πάσα στιγμή πληροφορίες για τον εαυτό του και για τους άλλους. Σημαντικό ρόλο κατά συνέπεια παίζει το πολιτισμικό πλαίσιο και η έκφραση των συναισθημάτων, τα οποία ορίζονται και εκφράζονται με διαφορετικό τρόπο στους διάφορους πολιτισμούς.

ΠΩΣ ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΑΚΟΥΣΟΥΜΕ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ;

Α. Μέσα από την παρατήρηση και την καταγραφή σε ημερολόγιο

Παρατηρώντας τη συμπεριφορά τους μπορούμε να αποκτήσουμε πολύτιμες πληροφορίες χωρίς να χρειαστεί να κάνουμε ερωτήσεις, αφού το παιδί μπορεί να εκφραστεί όχι μόνο με αυτά που λέει, αλλά και με αυτά που κάνει. Μπορούμε να παρατηρήσουμε τα παιδιά και να καταγράψουμε συστηματικά τις αντιδράσεις και τη συμπεριφορά τους σε διάφορες παιδαγωγικές καταστάσεις (π.χ. την ώρα που προσέρχεται στο προσχολικό κέντρο ή την ώρα που αναχωρεί, όταν παίζει μόνο του, όταν παίζει με τα άλλα παιδιά, όταν είναι στην αυλή, κατά τη διάρκεια του φαγητού, κ.λπ.).

Η σχάρα παρατήρησης σημείων συμπεριφοράς παιδιών μέσα στην ημέρα

Ονόματα παιδιών: _____

Δραστηριότητα: _____

Χρόνος παρατήρησης: _____

ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ	ΜΑΧΜΟΥΝΤ	ΕΛΕΝΗ	ΜΠΑΙ
Παρακολουθεί από απόσταση	✓		
Μιμείται τα άλλα παιδιά		✓	
Ανταλλάσσει υλικό			✓
Διεκδικεί υλικό			✓
Διαμαρτύρεται	✓	✓	
Συγκρούεται		✓	
Εγκαταλείπει την ομάδα	✓		

Το ημερολόγιο του παιδαγωγού

(Ακολουθεί ένα παράδειγμα εβδομαδιαίου ημερολογίου)

Τμήμα 12-19 μηνών

Παιδαγωγοί _____

Η εβδομάδα κύλισε σχετικά ήρεμα.. Είχαμε κάποια προβλήματα με την Ελένη και τη Φατιμά το πρωί που δυσκολεύονται ακόμα να αποχωριστούν τους γονείς τους. Οι επιλογές να τους βάλουμε μαζί δεν βοήθησαν πολύ... Ίσως θα πρέπει να δούμε κάτι άλλο ... μια καινούργια γωνιά με κάποια υλικά που μπορούν να φέρουν από το σπίτι τους. Στην αυλή όμως ησύχασαν... και η Φατιμά έπαιξε στην άμμο με το Γιώργο ο οποίος φαίνεται να την προτιμάει.

Η ώρα του φαγητού ήταν ήσυχη. Τα παιδιά εκτός από την Ελένη και το Δημήτρη, τρώνε πλέον μόνα τους.
Να μιλήσουμε στη μαμά του Δημήτρη για

Προτάσεις για τις επόμενες εβδομάδες:

- ✓ Να μιλήσουμε με τη μαμά του Δημήτρη για τα αλεσμένα
- ✓ Να φτιάξουμε μία γωνιά με λούτρινα ζωάκια από το σπίτι
- ✓ Να βάλουμε στη τάξη λίγο σιμιγδάλι μαζί με τα άλλα εργαστήρια.
- ✓ Να βάλουμε την Φατιμά με το Γιώργο στο εργαστήρι με το σιμιγδάλι.

Β. Μέσα από τη σωματική έκφραση των μικρών παιδιών

Το σώμα αποτελεί μέσο βίωσης και έκφρασης του ψυχισμού του ατόμου. Ειδικά στη βρεφική και στις μικρές ηλικίες, το παιδί χρησιμοποιεί το σώμα του και την κίνηση προκειμένου να κατανοήσει τον κόσμο γύρω του, να βρει τον τρόπο που συσχετίζεται με αυτόν και να συμμετάσχει στη διαμόρφωσή του. Ο παιδαγωγός οφείλει να ενθαρρύνει τα παιδιά σε κάθε δράση να ορίζουν και να κατευθύνουν το σώμα τους, να εμπλουτίζουν την κινητικότητά τους, να μην μιμούνται στερεότυπες κινήσεις, αλλά να επιλέγουν ελεύθερα τον τρόπο κίνησής τους. Ο παιδαγωγός φροντίζει παράλληλα να υπάρχει διαθέσιμος και σωστά διαμορφωμένος χώρος.

Γ. Μέσα από την καλλιτεχνική έκφραση

Η τέχνη μεταδίδεται στο περιβάλλον του βρεφονηπιακού σταθμού με διάφορες μορφές: μουσική, χορό, θέατρο, μιμική, παντομίμα, κουκλοθέατρο, λογοτεχνία, ποίηση, φωτογραφία, εικαστικά (ζωγραφική, κολλητική, γλυπτική). Παρέχει στα παιδιά, επίσης, εναλλακτικούς τρόπους έκφρασης, μέσα από τους οποίους μπορούν να επικοινωνήσουν αμεσότερα και αποτελεσματικότερα χωρίς να χρειάζονται τους γλωσσικούς κώδικες. Ίσως αυτό να οφείλεται στο γεγονός ότι η τέχνη είναι μία διεθνής γλώσσα που έχει το μοναδικό προνόμιο να εκφράζει συναισθήματα και συγκινήσεις αναμειγμένα με σκέψη και γνώση. Η καλλιτεχνική έκφραση επιτρέπει ταυτόχρονα στα αλλόφωνα παιδιά να προβάλλουν ήθη και έθιμα από τις δικές τους κουλτούρες και να νοιώσουν και με αυτό τον τρόπο, ότι είναι αποδεκτά από τη μικρή κοινωνία του βρεφονηπιακού σταθμού.

Επίκεντρο της καλλιτεχνικής έκφρασης δεν είναι το δημιούργημα, αλλά το συναίσθημα, το οποίο εκφράζεται καθ' όλη τη διάρκεια

της καλλιτεχνικής δραστηριότητας, οι επιλογές του παιδιού, οι διαπραγματεύσεις του και οι απορίες του.

ΠΩΣ ΣΧΕΔΙΑΖΟΥΜΕ ΕΝΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΑΛΛΟΦΩΝΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟΝ ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΑΚΟ ΣΤΑΘΜΟ;

Μερικές φορές όταν τα παιδιά συναντούν πολιτισμικές διαφορές, αντιδρούν με αρνητική συμπεριφορά που πληγώνει τα άλλα παιδιά. Παρόλο που η αντίδραση των παιδιών στην διαφορετικότητα είναι αναμενόμενη, είναι απαραίτητο να παρέμβουμε ώστε να μην επιτρέψουμε την εγκαθίδρυση της προκατάληψης.

“ Το να διδάσκουμε την ευγένεια δεν είναι αρκετό. Τα παιδιά χρειάζονται βοήθεια για να κατανοήσουν γιατί νοιώθουν άβολα.

(Derman Sparks 2008: 129)

Μια παιδαγωγική προσέγγιση που καταπολεμά τις προκαταλήψεις μπορεί να περιλαμβάνει τους εξής βασικούς στόχους:

Την καλλιέργεια για την ανάπτυξη μιας προσωπικής αυτό-εικόνας, αυτογνωσίας και αυτοπεποίθησης και την ανάπτυξη του αισθήματος του «ανήκειν» σε μία ομάδα.

Αυτός ο στόχος ξεκινάει από την πολύ μικρή ηλικία και αναφέρεται στη δημιουργία μιας θετικής εικόνας για τον εαυτό μας και στην αποδοχή από τις σημαντικές ομάδες στις οποίες

μας και στην αποδοχή από τις σημαντικές ομάδες στις οποίες ανήκουμε.

Την προώθηση της επικοινωνίας του κάθε παιδιού με ανθρώπους με διαφορετική προέλευση.

Για να καταπολεμηθούν οι προκαταλήψεις είναι σημαντικό να καλλιεργήσουμε την ενσυναίσθηση και να αναπτύξουμε τις κοινωνικές δεξιότητες του παιδιού. Είναι αναγκαίο να μάθουμε σε ΟΛΑ τα παιδιά ότι η διαφορετικότητα έχει αξία, ότι είναι λάθος να απορρίπτουμε όσους διαφέρουν από εμάς (π.χ. οι μαύροι είναι κακοί).

Την ενθάρρυνση της κριτικής σκέψης των παιδιών όσον αφορά τις προκαταλήψεις.

Τα παιδιά από την ηλικία των 4 ή 5 ετών μπορούν εύκολα να αναγνωρίσουν τη διαφορά ανάμεσα στο σωστό και το λάθος και να διακρίνουν μόνα τους προσβλητικές εικόνες και εκφράσεις.

Την καλλιέργεια της ικανότητας των παιδιών να υπερασπίζονται τον εαυτό τους και τους άλλους, όταν αντιμετωπίζουν διακρίσεις.

Ο στόχος αυτός αποτελεί ένα βήμα πιο πέρα ώστε τα παιδιά να καταλάβουν ότι δεν πρέπει να ανέχονται τις διακρίσεις και ότι όταν όλοι συνεργάζονται είναι δυνατή η κοινωνική αλλαγή (Vandenbroeck, 2004 και DECET 2007).

Παρατηρούμε τις αλληλεπιδράσεις των παιδιών.

- Εστιάζουμε στις περιπτώσεις που τα παιδιά είναι αποδεκτά ή απορρίπτονται από τα άλλα. Προσπαθούμε να διαπιστώσουμε τους λόγους για τους οποίους είναι αποδεκτά ή όχι και οργανώνουμε δραστηριότητες ώστε τα παιδιά θα νοιώσουν άνετα με το διαφορετικό.

- Αντιδρούμε αμέσως στις περιπτώσεις που παιδιά από μειονοτικά περιβάλλοντα βιώνουν τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα των άλλων παιδιών.
- Διακόπτουμε τη δραστηριότητα και δηλώνουμε ρητά ότι δεν είναι αποδεκτή αυτή η συμπεριφορά. Συζητάμε με τα παιδιά και προσπαθούμε να βρούμε εναλλακτικούς τρόπους για να επικοινωνούμε μεταξύ μας. Εξηγούμε πώς νοιώθει το παιδί που δέχθηκε την επίθεση και πώς οι λέξεις μπορεί να μας πληγώσουν. Παρηγορούμε το παιδί ή τα παιδιά που ένοιωσαν την απόρριψη.
- Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να μην χρησιμοποιούν στη γλώσσα τους στερεοτυπικές φράσεις.

ΠΩΣ ΒΟΗΘΑΜΕ ΤΑ ΑΛΛΟΦΩΝΑ ΠΑΙΔΙΑ ΝΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΟΥΝ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ;

Η ερευνητική βιβλιογραφία αποκαλύπτει ότι οι παιδαγωγοί έχουν την τάση να αφιερώνουν περισσότερο χρόνο με τα παιδιά που «μιλάνε» παρά με αυτά που δεν «μιλάνε». Αυτό σημαίνει ότι οι παιδαγωγοί ίσως αφιερώνουν λιγότερο χρόνο με τα αλλόφωνα παιδιά. Είναι αναγκαίο, επομένως, να δίνουμε χρόνο σε αυτά τα παιδιά και να σεβόμαστε τις προσπάθειες που καταβάλουν να επικοινωνήσουν σε μια δεύτερη γλώσσα. Παράλληλα, είναι σημαντικό να αναγνωρίζουμε και να υποστηρίζουμε τη μητρική τους γλώσσα.

Στον σταθμό μου, η κοινή γλώσσα είναι τα ελληνικά αλλά και όλες οι άλλες γλώσσες είχαν θέση. Με τα παιδιά κατασκευάζαμε δίγλωσσα λεξικά με λέξεις, καθημερινής χρήσης και καταφέρναμε πάντα να

βρίσκουμε μεταφραστές για να διευκολύνουν τον διάλογο με τους γονείς. Η πρωτοβουλία αυτή τους συγκίνησε τόσο που θα έκαναν ό, τι περνούσε από το χέρι τους για τον σταθμό.

Μαρτυρία παιδαγωγού (ΕΑΔΑΠ, 2011:38-39)

Οι ακόλουθες στρατηγικές ίσως βοηθήσουν στον τρόπο επικοινωνίας μας με τα αλλόφωνα παιδιά:

- Μαθαίνουμε μερικές λέξεις στη μητρική γλώσσα του παιδιού και τις παράλληλα με τα ελληνικά. Βλέποντας και ακούγοντας τη μητρική τους γλώσσα, τα παιδιά νοιώθουν ευπρόσδεκτα και ασφαλή.
- Χρησιμοποιούμε συγκεκριμένα αντικείμενα και χειρονομίες για να επικοινωνήσουμε με τα παιδιά που δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν τον προφορικό λόγο.
- Εμπλέκουμε τις οικογένειες προτρέποντας τες να μιλούν τη δική τους γλώσσα στο σπίτι και όταν επισκέπτονται το προσχολικό κέντρο. Τους προσκαλούμε να συμμετάσχουν σε δραστηριότητες που οργανώνουμε.
- Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να επικοινωνήσουν λεκτικά στην ελληνική γλώσσα. Αποφεύγουμε να διορθώνουμε τη γραμματική του παιδιού, χρησιμοποιούμε όμως σωστή γλώσσα στις συζητήσεις μαζί του.
- Χρησιμοποιούμε την επανάληψη και την περιγραφή ενεργειών καθώς μιλάμε.
- Δίνουμε χρόνο στα παιδιά να οργανώσουν τα λόγια τους και να εκφραστούν χωρίς πίεση.

ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΓΙΑ ΝΑ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΙ Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΕΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ;

- ✓ Φωτογραφίες.
- ✓ Μουσικά ακούσματα από τη χώρα προέλευσης των παιδιών που υποδεχόμαστε.
- ✓ Δραματοποίηση στοιχείων-συμβόλων που βοηθάνε όλα τα παιδιά να «μπουν» στην θέση του «άλλου».
- ✓ Δημιουργία «λεξικών» με λέξεις και φράσεις στις γλώσσες της οικογένειας.
- ✓ Αφήγηση ιστοριών και ανάγνωση βιβλίων σε διαφορετικές γλώσσες με τη βοήθεια των γονέων.
- ✓ Υλοποίηση σχεδίων δράσεων ενός θέματος π.χ. «νερό» που μπορούν να συνδεθούν με καταστάσεις σχετικές με τη χώρα προέλευσης.
- ✓ Οργάνωση εορτών με θεματικές, καταστάσεις, αντικείμενα σύμβολα που αναφέρονται σε διαφορετικές κουλτούρες.

Βιβλιογραφικές πηγές

- Clark, A. & Moss, P. (2010). Ας ακούσουμε τα μικρά παιδιά. Η προσέγγιση του Μωσαϊκού. Αθήνα: ΕΑΔΑΠ, 2010.
- Derman-Sparks, L. (2008). Why an anti-bias curriculum? In A. Pelo, (Ed), Rethinking early childhood education (pp. 7–12). Milwaukee, WI: Rethinking Schools.
- Derman-Sparks, L., Lee-Keenan, D., & Nimmo, J. (2015). Leading Anti-Bias Early Childhood Programs. A guide for change. Washington: NAEYC and Teachers College Press?
- Lejeune, M. & Blanc, M.C. (1998). A model of intercultural communication with parents, adopted by ACEPP. France.
- Meertens, R. W., & Pettigrew, T. F. (1997). Is subtle prejudice really prejudice? Public Opinion Quarterly, 61 (1), 54–71.
- OECD (2018). Working Together for Local Integration of Migrants and Refugees in Athens. OECD Publishing, Paris.
- Potter, G. (2007). Sociocultural diversity and literacy teaching in complex times: The challenges for early childhood educators. Childhood Education, 84 (2), 64–69.
- Rinaldi, C. (2006). In Dialogue with Reggio Emilia: Listening, Researching and Learning. New York: ROUTLEDGE Taylor & Francis Group.

- UNICEF (2019). Good practices that bring the Global Refugee Compact to life. Action for Refugee Children. Geneva (CH): UNICEF, Dec.2019.
 - Vandenbroek, M. (2004). Με τη ματιά του Γέτι. Η καλλιέργεια του σεβασμού του άλλου στην εκπαίδευση. Αθήνα: Νήσος.
 - ΕΑΔΑΠ (2015). ΜΙΚΡΟ ΛΕΞΙΚΟ για την υποδοχή των παιδιών μεταναστών & των οικογενειών τους σε βρεφονηπιακούς σταθμούς. Αθήνα: ΕΑΔΑΠ.
 - ΕΑΔΑΠ (2011). Μεθοδολογικός οδηγός Ερατώ. Η αποδοχή της διαφορετικότητας στις προσχολικές δομές (Για παιδιά 0-6 ετών). Ανάλυση, αξιολόγηση, καινοτομία. Αθήνα: Εκδόσεις Ντουντούμη.
 - ΕΑΔΑΠ (2004). Μαζί. Παιδαγωγοί και Γονείς στο διαπολιτισμικό σχολείο. Αθήνα: Τυπωθήτω.
 - Παπαπροκοπίου, Ν., και Παπαδάκου, Ε. (2004). Δέκα χρόνια SYNERGY. Αθήνα: ΕΑΔΑΠ.
-

